Roxana-Mariana
STOCHIȚOIU
(Universitatea de Vest din
Timișoara)

Valorificarea tradițiilor în școala românească

Abstract: (Emphasising traditions in Romanian school) This paper aims to bring forward a brief presentation of the problem of customs in the context of current educational system. Contouring among students a value system based both on knowing our traditions, our customs, our archetypal values and on respecting some moral principles proves to be an arduous process especially when it is easy to observe a decrease of curiosity for this. Throughout its becoming, the student goes through various learning experiences imposed by the norms of a curriculum that does not involve an education for keeping the customs that they have inherited from generation to generation, this being brought up for discussion only through elective disciplines and educational projects. The process is even more difficult as the traditional world itself tends to be bipolar: on the one hand, conservative of magical practices on different occasions, and on the other hand, adapted to modern times. This `reinvention` is a debatable one; it can be accepted or, on the contrary, rejected because it raises the nullity of the rite since the belief in the spirituality of the acts of communication is competing with the well-known `this is the way it has to be`/`this is how they used to do it`, bared of essence, conviction or credibility.

Keywords: custom, rite, traditions, students, Romanian school

Rezumat: În lucrarea de față ne propunem realizarea unei scurte prezentări a problematicii obiceiurilor în contextul sistemului de învățământ actual. Creionarea în rândul elevilor a unui sistem de valori bazat atât pe cunoașterea tradițiilor noastre, a obiceiurilor, a valorilor arhetipale, cât și pe respectarea unor principii îndeosebi morale se dovedește a fi un procedeu anevoios mai ales în condițiile în care se poate observa cu ușurință o descreștere a curiozității în acest sens. De-a lungul devenirii sale, educabilul trece prin diverse experiențe de învățare impuse de normele unui curriculum care nu vizează și o educație pentru păstrarea obiceiurilor pe care le-au moștenit din generație în generație, ea fiind adusă în discuție numai prin intermediul disciplinelor opționale și al proiectelor educaționale. Procesul este cu atât mai greoi cu cât însăși lumea tradițională tinde să fie una bipolară: pe de o parte, conservatoare a practicilor magice cu diferite ocazii, iar pe de altă parte adaptată la modernitatea vremurilor. Această „reinventare" este însă una controversată, una care poate fi acceptată sau, din contră, respinsă pentru că atrage nulitatea ritualului, dat fiind că în ultimul timp credința în spiritualitatea actelor de comunicare concurează tot mai mult cunoscutul „așa trebuie/așa se făcea", lipsit de esență, convingere ori credibilitate.

Cuvinte-cheie: obicei, rit, tradiții, elevi, școala românească

Într-un context social impetuos, observarea laturii spirituale se dovedește a fi un procedeu ostenitor și deloc vrednic de interes, majoritatea obiceiurilor fiind păstrate din motive auxiliare: avantaje sociale și îndeosebi materiale. Valorile bazate și transmise prin tradiție au suferit schimbări observabile mai ales la nivelul ceremonialurilor desfășurate cu ocazii diferite. Dispariția unor elemente spirituale importante rămâne consecința – firească sau nu – dorinței noastre de modernizare.

Voit sau împins de contextele socio-culturale, economice, istorice, și nu numai, individul încearcă să se adapteze vremurilor fulgerătoare și nu întotdeauna pline de conținut, de credințe sau învățături. Încrederea în puterea obiceiului se reduce treptat,

BDD-A28952 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:42 UTC)

diminuându-se până la nulitate. În ultimele decenii nu sunt deloc puține obiceiurile care au dispărut în totalitate. La acestea se pot adăuga și cele care au suferit pierderi deosebit de mari din scenariul ritualic vechi. Alunecarea înspre modernitate a accelerat procesul uitării și scoaterii din uz a multor rituri, lăsând urme adânci în modul de viață și îndeosebi de gândire al oamenilor.

Legile nescrise regăsite în viața poporului nostru construiesc acea armonie om-natură care, din vremuri imemoriale, a trezit interesul oamenilor. Mai mult, acestea nu numai că ocazionează legătura, dar o și impun pe lungi intervale de timp. Obiceiurile se dovedesc a fi elemente cu un puternic caracter ordonator, stabilind cu exactitate locul unui fapt într-un anume context, mai ales că viața tradițională se dovedește a fi un sistem complex care înglobează semne a căror tâlcuire presupune cunoașterea unei anumite structuri. Indiferent de acțiunile sau de stările prin care trece, omul a căutat dintotdeauna o permanentă armonie cu sine însuși, cu cei din jur, cu universul, demers în care s-a ajutat de propria înțelepciune cum a putut mai bine. În imediata apropiere îi erau credințele moștenite din generație în generație, mai ales că în interiorul comunităților obiceiul țese legături cu scopuri precise într-un context în care este unanim recunoscut că nicicând nu se va găsi o „carte", un cod scris, imuabil, al lor. Fiecare individ cunoaște și susține rostul practicilor tradiționale; când, cum și ce trebuie făcut. Ele sunt văzute ca „expresii ale vieții sociale și mecanisme prin care viața socială funcționează" (Pop 1999, 7). Astfel, pot fi văzute ca acte de comunicare bazate pe un sistem de reguli, al căror principal scop este acela de a structura existența individului. De aici credința în păstrarea și transmiterea lor mai departe. Consecința firească este consolidarea unor relații sociale între oameni, bazate sau nu pe diferite grade de rudenie ori pe ierarhii bine știute de fiecare individ. Desigur, dincolo de o ierarhizare din punct de vedere social (chiar administrativ) se discută de legăturile de sânge și, mai ales, cele spirituale.

Conform *Dicționarului explicativ al limbii române*, obiceiul este o „deprindere individuală câștigată prin repetarea frecventă și îndelungată a aceleiași acțiuni; [...] deprindere consacrată [...] comună unui popor sau unei comunități; datină, tradiție, uzanță, uz, rânduială" (DEX 2009, 728). În mentalul comunitar, obiceiurile se realizează grație unui sincretism al mai multor planuri contextuale, lucru care îi asigură nu numai durabilitatea, ci și eficiența. Chiar dacă aparent ele nu se corelează, fiecare își are rostul clar stabilit, fiind absolut necesară efectuarea corectă a rânduielilor prin respectarea normelor „impuse prin tradiție", căci încălcarea lor contravine „bunei-cuviințe îndătinate a colectivității".

Obiceiurile în actualitatea învățământului preuniversitar

Constantin Noica afirma: „o cultură este autentică în clipa când trezește în ea izvoarele neîncetatei reînnoiri. Ea nu se poate îmbolnăvi de senectute, fiind în condiția izvorului, nu a bălții stagnante. Ce este mai viu nu se află atunci îndărătul, ci înaintea ei." (Noica 1993, 20). Această dorință de „reînnoire", dar și tehnologizare a noii generații (în speță problematica *generației Z*) este într-o permanentă dispută cu un curriculum nu tocmai în vogă. În acest periplu de integrare a „noului" este discutabil modul în care se insistă asupra elementelor ce, în fond, creionează identitatea culturii populare. Deși cultura tradițională românească poate susține un material aparte de

BDD-A28952 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:42 UTC)

studiu, majoritatea proceselor instructiv-educative nu au instrumentele necesare pentru a-l putea îndruma.

În zilele noastre, tendința impusă școlii românești este de a prelua cât mai mult din rolul familiei în îndrumarea copiilor, fapt determinat de una dintre cele mai mari carențe – timpul limitat al tutorilor dedicat transmiterii și învățării valorilor arhetipale. Această indisponibilitate duce la periclitarea întregului sistem deoarece regăsim individul în diferite trepte ale existenței, cu scopul atingerii unei stabilități, căci părăsirea unei stări și trecerea într-o alta rupe echilibrul până atunci găsit. Desigur, în practicarea ritualică identificăm acte de comunicare simbolice date de gândirea (simbolică) ce sprijină omul să își orânduiască traiul în lume, dat fiind că periodicitatea obiceiurilor vieții „nu este ciclicitatea vieții individului în chip izolat și nici măcar în familie ca atare, ci este ciclicitatea vieții *prin familie în neam*" (Boldureanu 2003, 88). Studiată îndeosebi pentru complexitatea ei, viața de familie oferă posibilitatea unei analize din perspective diferite atâta timp cât relațiile sociale încă stau la baza cunoașterii individului. Fără îndoială, fiecare trecere presupune intrarea într-o stare total diferită. Chiar dacă lumea modernă nu este una profund îmbibată de tradiție și ea urmează același curs ireversibil. Cu siguranță că și obiceiurile s-au mișcat în concordanță cu evoluția oamenilor, însă întotdeauna ei și-au dorit să păstreze esența (în pofida modificării elementelor verbale, nonverbale, a recuzitei).

Luând în considerare tensiunea în care se află societatea românească, rolul școlii de „substitut al părintelui" și, implicit, educabilii de toate vârstele și plecând de la premisa că educația rămâne o „acțiune intenționată a socio-organizării asupra capacității de procesare a informațiilor, proprie fiecărui individ" (Popovici 2003, 139-140) se remarcă redutabila necesitate a (re)învățării noțiunilor de *bun* și *rău*, de *nou* și *vechi* pe care se bazează cunoașterea și înțelegerea principiilor primite de-a lungul tipului, precepte moștenite din generație în generație.

Încercarea de punerea în valoare a elementelor tradiționale se realizează la nivelul sistemului de învățământ preuniversitar preponderent prin intermediul activităților extracurriculare și în foarte mică măsură prin cel al disciplinelor opționale. În ultimii ani interesul pentru păstrarea și perpetuarea obiceiurilor în rândul elevilor s-a concretizat mai cu seamă sub forma unor proiecte educaționale derulate la nivelul unităților de învățământ (al căror număr este în continuă creștere și care vine în sprijinul promovării tradițiilor locale) cu sau fără încheierea unor parteneriate de colaborare și mai puțin, ori chiar deloc, ca parte integrată în oferta națională de curriculum[1].

În lipsa unui model unitar, de cele mai multe ori disfuncțiile de proiectare nu duc înspre îndeplinirea întocmai a obiectivelor operaționale propuse și implicit a idealului educațional impus, și anume „dezvoltarea liberă, integrală și armonioasă a individualității umane, în formarea personalității autonome și în asumarea unui sistem de valori care sunt necesare pentru împlinirea și dezvoltarea personală, pentru dezvoltarea spiritului antreprenorial, pentru participarea cetățenească activă în societate, pentru incluziune socială și pentru angajare pe piața muncii." (Legea învățământului nr. 1/2011 din 5 ianuarie 2011, art. 2, alin. 3)

1. În acest sens, meritorie pentru demersul de față este inițiativa opționalului *Cultură și tradiții aromâne*, găsit în lista oficială promovată prin Anexa 1 la Ordinul privind aprobarea planurilor-cadru de învățământ pentru învățământul gimnazial nr. 3590/05.04.2016.

BDD-A28952 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:42 UTC)

Crearea unei noi discipline la nivel gimnazial prin care să se valorifice patrimoniul cultural românesc prezintă o poziție discutabilă în zilele noastre. Transferul informațional arhaic în contemporaneitate este iminent filtrat prin mecanismul gândirii actuale. Deși există ca opțiune secundă posibilitatea de a proiecta un modul interdisciplinar care să se ocupe de această problemă, de cele mai multe ori barierele ivite în demersul practic-aplicativ anulează orice inițiativă. În consecință, numărul activităților bazate pe promovarea tradițiilor și obiceiurilor românești stagnează comparativ cu cele propuse în cadrul altor discipline. Oferim spre exemplificare cele nouă programe actuale propuse prin calendarul activităților educative naționale, fără finanțare M.E.N (CAEN 2017, 5-7): Concursul național de arte vizuale *Tradiție și credința*, Concurs național *Datini şi obiceiuri din străbuni lăsate*, Festival-concurs de tradiții și obiceiuri *Tradiţie Creştină oglindită prin datini şi obiceiuri*, Concurs național *Tradiții și obiceiuri la români*, Festivalul-concurs *Veșnicia s-a născut la sat*, Concurs național de datini și obiceiuri de iarnă *Cum e datina străbună*, Concurs național de creație, obiceiuri și tradiții românești *Măști populare*, Tabăra de vară *Lumină, tradiție, credință*, Festival - concurs național de creație culturală populară românească *Tradiții*. În ceea ce privește calendarul activităților educative naționale finanțate de către M.E.N (CAEN 2017, 1-5) putem enumera doar patru: Olimpiada naţională *Meşteşuguri artistice tradiţionale*, Caravana folclorului pentru copii și tineri din România, Festival internațional de cultură și civilizație românească *Românașul*, Festival concurs de ceramică și meșteșuguri artistice tradiționale *Cocoşul de Hurez pentru copii*.

Prin intermediul unor astfel de festivaluri-concurs se urmărește ca elevii nu doar să înțeleagă cutumele moștenite, ci și să le prețuiască și să le valorifice în contexte de viață diferite. Dezvoltarea competențelor sociale poate fi realizată eficient mai ales cu ajutorul integrării elevilor în proiecte bazate pe cunoașterea realității imediate dincolo de studiul teoretic presupus. Apropierea dintre folclor și școală se poate concretiza prin numeroase activități similare practicilor învățate de la generațiile trecute. Ilustrative sunt scenariile educaționale – propuse la nivelul unor unități de învățământ – de tipul șezătorilor, al clăcilor, mersul la horă, colindatul, și nu numai, accentuându-se de fiecare dată esența lor și atrăgându-se atenția asupra ideii conform căreia rânduielile oamenilor, indiferent de contextul în care sunt făcute, au o puternică încărcătură mitico-simbolică. În literatura de specialitate este recunoscută ideea conform căreia „la nivelul școlii (ca, de altfel, în orice organizație) funcționează o serie de modalități de producere, susținere și impunere a valorilor. Printre acestea putem aminti ritualurile și ceremoniile, povestirile, legendele și miturile.” (Păun 1999, 91)

Definitorii pentru identitatea poporului român, obiceiurile și riturile practicate cu diferite ocazii rămân un substrat important al existenței individului de-a lungul devenirii sale. În vederea cunoașterii sistemului de valori transmis de strămoși, una dintre oportunități este implementarea lui în cadrul procesului instructiv-educativ însă la un nivel îndeosebi practic, chiar dacă se impune și o edificare a cuvintelor-cheie în rândul elevilor, dat fiind că niciun demers nu are o susținere solidă fără o clarificare noțională neîndoielnică, iar deslușirea conceptelor utilizate rămâne pilonul esențial.

Prin urmare, este unanim acceptat faptul că plurivalența gândirii umane a dus la distingerea unor practici noi. Însă, de fiecare dată, se poate identifica un principiu străvechi care tutelează activitatea. Deși modificate de trecerea veacurilor, criteriile

BDD-A28952 © 2018 „Jozsef Attila” Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:42 UTC)

moştenite sunt adevărate pietre de temelie în practicile săvârşite, căci oamenii rămân bănuitori, dorindu-şi în special să preîntâmpine orice eventual drum greşit, mai ales că natura este într-o perpetuă schimbare. Un vechi postulat ne spune că „totul se schimbă, nimic nu dispare". Majoritatea actelor sunt coagulate pe un element nou bazat la rândul lui pe principiile deja existente. De asemenea, evoluția inevitabilă a creionat o abordare diferită care este reliefată mai ales în contextul discutării relației om-natură sau om-credință. Consecința firească este diminuarea masivă a întrebuințării lor. Într-un atare context în care școala tinde să preia rolul familiei, iar valorile morale, arhetipale sunt tot mai umbrite în detrimentul altor principii, așa cum afirma Ștefan Buzărnescu, „problema fundamentală a viitorului imediat e aceea de a ne situa neechivoc pe baricada luptei pentru progres şi armonie socială cu armele competenţei, exigenţei constructive, şi cu mentalităţi care să înnoiască fundamental tradiţiile noastre purtătoare de etos." (Buzărnescu 1998, 64).

Sigle și abrevieri

CAEN = Calendarul activităților educative naționale.

DEX = *** *Dicționarul explicativ al limbii române*. 2009. Ediție revăzută și adăugită. București: Univers Enciclopedic Gold.

Bibliografie

Boldureanu, Ioan Viorel. 2003. *Folcloristică şi etnologie. Conexiuni, interferenţe, perspectivă.* Timișoara: Mirton.

Buzărnescu, Ștefan. 1998. *Bovarismul instituţional şi reforma românească*. Timişoara: Augusta.

*** *Calendarul activităților educative naționale 2017*, fără finanțare M.E.N. Nr. 26402/ 16.02.2017. Anexa A.

*** *Calendarul activităților educative naționale*, finanțate de către M.E.N. 2017, Nr. 26400/ 16.02.2017. Anexa B.

*** *Dicționarul explicativ al limbii române*. 2009. Ediție revăzută și adăugită, București: Univers Enciclopedic Gold,

*** *Legea educaţiei naţionale* Nr. 1/2011, din 5 ianuarie 2011.

Noica, Constantin. 1993. *Modelul cultural european*. București: Humanitas.

Păun, Emil. 1999. Școala: o abordare sociopedagogică. Iași: Polirom.

Pop, Mihai. 1999. *Obiceiuri tradiționale românești*. Ediție revăzută. Postfață de Rodica Zane. București: Univers..

Popovici, Dumitru. 2003. *Sociologia educației*. Iași: Institutul European.

BDD-A28952 © 2018 „Jozsef Attila" Tudomanyi Egyetem Kiado Szeged; Editura Universității de Vest din Timișoara
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:57:42 UTC)